

"Қазақстан Республикасының азаматтық әуе кемелерінің ұшуын орнитологиялық қамтамасыз ету қағидаларын бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрінің міндетін атқарушының 2015 жылғы 26 наурыздағы № 323 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы

Қазақстан Республикасы Индустрия және инфрақұрылымдық даму министрінің м.а. 2023 жылғы 20 наурыздағы № 174 бұйрығы. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2023 жылғы 27 наурызда № 32123 болып тіркелді

БҰЙЫРАМЫН:

1. "Қазақстан Республикасында азаматтық әуе кемелерінің ұшуын орнитологиялық қамтамасыз ету қағидаларын бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрінің міндетін атқарушының 2015 жылғы 26 наурыздағы № 323 бұйрығына (Нормативтік құқықтық актілерді мемлекеттік тіркеу тізілімінде № 11724 болып тіркелген) мынадай өзгерістер енгізілсін:

тақырыбы мынадай редакцияда жазылсын:

"Қазақстан Республикасының азаматтық әуе кемелерінің ұшуы үшін құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіптерді басқару қағидаларын бекіту туралы";

кіріспе мынадай редакцияда жазылсын:

"Қазақстан Республикасының әуе кеңістігін пайдалану және авиация қызметі туралы" Қазақстан Республикасы Заңының 14-бабы 1-тармағының 41-46) тармақшасына сәйкес **БҰЙЫРАМЫН:**";

1-тармақ мынадай редакцияда жазылсын:

"1. Қоса беріліп отырған Қазақстан Республикасының азаматтық әуе кемелерінің ұшуы үшін құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіптерді басқару қағидалары бекітілсін.";

Қазақстан Республикасында азаматтық әуе кемелерінің ұшуын орнитологиялық қамтамасыз ету қағидалары осы бұйрыққа қосымшаға сәйкес жаңа редакцияда жазылсын.

2. Қазақстан Республикасы Индустрия және инфрақұрылымдық даму министрлігінің Азаматтық авиация комитеті заңнамада белгіленген тәртіппен:

1) осы бұйрықты Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінде мемлекеттік тіркеуді;

2) осы бұйрықты ресми жарияланғаннан кейін Қазақстан Республикасы Индустрия және инфрақұрылымдық даму министрлігінің интернет-ресурсында орналастыруды қамтамасыз етсін.

3. Осы бұйрықтың орындалуын бақылау жетекшілік ететін Қазақстан Республикасы Индустрия және инфрақұрылымдық даму вице-министріне жүктелсін.

4. Осы бұйрық алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі.

Қазақстан Республикасының
Индустрия және инфрақұрылымдық
даму министрі

М. Карабаев

"КЕЛІСІЛДІ"

Қазақстан Республикасы
Ауыл шаруашылығы министрі

"КЕЛІСІЛДІ"

Қазақстан Республикасы
Ұлттық экономика министрі

"КЕЛІСІЛДІ"

Қазақстан Республикасы
Экология және табиғи ресурстар министрі

Қазақстан Республикасының
Индустрия және
инфрақұрылымдық даму
министрінің
2023 жылғы 20 наурыздағы
№ 174 Бұйрықпен
бекітілген

Қазақстан Республикасының азаматтық әуе кемелерінің ұшуы үшін құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіптерді басқару қағидалары

1-тарау. Жалпы ережелер

1. Осы Қазақстан Республикасының азаматтық әуе кемелерінің ұшуы үшін құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіптерді басқару қағидалары (бұдан әрі – Қағидалар) Халықаралық азаматтық авиация ұйымының (бұдан әрі – ИКАО) стандарттарын және ұсынымдарын ескере отырып, "Қазақстан Республикасының әуе кеңістігін пайдалану және авиация қызметі туралы" Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес әзірленді, Қазақстан Республикасында азаматтық әуе кемелерінің ұшуы үшін құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіптерді басқару тәртібін айқындайды.

2. Азаматтық авиация саласындағы уәкілетті ұйым (бұдан әрі – уәкілетті ұйым) сертификаттық зерттеп-қарау және ұшу қауіпсіздігін қамтамасыз етуді үнемі қадағалау шеңберінде әуеайлақ пайдаланушыларының әуеайлақта және оған іргелес аумақта

азаматтық әуе кемелерінің ұшуы үшін құстар мен өзге де жануарлар құратын қауіптерді басқару бағдарламаларын әзірлеуін және іске асыруын бақылауды жүзеге асырады.

3. Қазақстан Республикасының азаматтық авиациясында азаматтық әуе кемелерінің (бұдан әрі – ӘК) құстармен және өзге де жануарлармен соқтығысу ықтималдығын төмендету мақсатында уәкілетті ұйымның жанынан Қазақстан Республикасында азаматтық ӘК ұшуы үшін құстар мен өзге де жануарлар тудыратын проблемалар жөніндегі кеңес (бұдан әрі – кеңес) құрылады.

4. Кеңестің міндеттері:

1) Қазақстан Республикасында азаматтық ӘК ұшуы үшін құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіптерді басқару мәселелері бойынша тәжірибе алмасу;

2) әуеайлақтарда және оларға іргелес аумақтарда құстар мен өзге де жануарларды бақылау саласындағы зерттеулер мен әзірлемелер туралы ақпарат жинау және алмасу;

3) халықаралық стандарттарға негізделген Қазақстан Республикасында азаматтық ӘК ұшуы үшін құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіптерді басқару мәселелері бойынша ұсынымдар әзірлеу;

4) жаңа технологияларды ескере отырып, құстар мен өзге де жануарларды бақылау жөніндегі персоналды даярлау стандарттарын талқылау;

5) азаматтық ӘК құстармен мен өзге де жануарлармен соқтығысу жағдайлары туралы ақпарат алмасу болып табылады.

5. Кеңес құрамына құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіптерді басқару саласындағы сарапшылар, сондай-ақ:

1) уәкілетті ұйымдардың өкілдері;

2) әуеайлақтарды пайдаланушылар;

3) ӘК пайдаланушылары;

4) азаматтық авиация саласындағы уәкілетті ұйымға ведомстволық бағынысты мемлекеттік кәсіпорын болып табылатын аэронавигациялық қызмет көрсетуді берушінің;

5) авиациялық оқиғалар мен инциденттерді тергеп-тексеру жөніндегі өкілетті органның өкілдері кіреді.

6. Кеңестің қатысушыларының құрамы, функциялары мен жұмыс тәртібі азаматтық авиация саласындағы уәкілетті ұйым басшысының бұйрығымен белгіленеді.

7. Қазақстан Республикасының азаматтық әуе кемелерінің ұшуы үшін құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіптерді басқару мынадай процестерді қамтиды:

1) әуеайлақ пайдаланушысының ұйымдастыру құрылымдарын құруды, барлық мүдделі тараптардың рөлі мен міндеттерін айқындауды, тәуекелдерді бағалауды жүргізуді, деректерді жинауды және ақпаратты талдауды, ақпарат алмасуды қоса алғанда, құстар мен өзге де жануарларды бақылау жөніндегі қызметті ұйымдастыруы;

2) азаматтық ӘК-нің құстармен және өзге де жануарлармен соқтығысу қаупін азайту;

3) әуеайлақ аумағында және оған іргелес аумақта құстар мен өзге де жануарлардың шоғырлануына ықпал ететін жағдайларды болдырмау мақсатында мекендеу ортасын басқару.

8. Осы Қағидаларда пайдаланылатын негізгі терминдер мен анықтамалар:

1) авиациялық орнитология-құстардың фаунасын, экологиясын, мінез-құлқы мен көші-қонын зерттеумен, ұшу қауіпсіздігін қамтамасыз етумен, сондай-ақ әуе кемелерінің құстармен соқтығысу ықтималдығын төмендету жөніндегі іс-шараларды әзірлеумен және жүзеге асырумен айналысатын жалпы орнитологияның қолданбалы пәні;

2) әуеайлақ – ӘК-нің осы беті бойынша толық немесе ішінара келуіне, жөнелтілуіне және жүруіне арналған жер немесе су бетінің (ғимараттарды, құрылыстар мен жабдықтарды қоса алғанда) белгілі бір учаскесі;

3) әуеайлақтың бақылау нүктесі – әуеайлақтың географиялық орналасуын айқындайтын нүкте;

4) әуе кемесі – жер (су) бетінен шағылысқан ауамен өзара іс-қимылды болдырмай, оның ауамен өзара іс-қимылы есебінен атмосферада ұсталатын аппарат;

5) құстар отары – ұзақ уақыт бойы жалпы тіршілік әрекетінің ортақ кеңістігі бар дарақтар жиынтығы;

6) құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіп – ӘК-не зақым келтіруі мүмкін құстар мен өзге де жануарлардың болуы;

7) орнитологиялық жағдай – құстардың жерде, суда және әуе кеңістігінде белгілі бір уақыт аралығында болуы;

8) ұшуды орнитологиялық қамтамасыз ету – азаматтық ӘК-нің құстар мен өзге де жануарлармен соқтығысу ықтималдығының төмендеуі бағытталған іс-шаралар кешені;

9) күрделі орнитологиялық жағдай – әуе кемесінің қозғалыс жолында (ҰҚЖ-да ұшу және жүгіру кезінде немесе ұшу траекториясында) құстардың болуы немесе пайда болуы, бұл кезде әуе кемесінің құстармен соқтығысу қаупі едәуір болады.

2-тарау. Құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіптерді басқару жөніндегі қызметті ұйымдастыру тәртібі

9. Әуеайлақты пайдаланушы әуеайлақта және оған іргелес аумақта азаматтық ӘК ұшуы үшін құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіптерді басқару бағдарламасын (бұдан әрі – Бағдарлама) әзірлейді және іске асырады.

10. Бағдарламаға құстар мен өзге де табиғат тудыратын тәуекелдерді бақылау, құстар мен өзге де табиғатты тартатын жағдайларды жою, әуеайлақта және оған іргелес аумақта құстар мен өзге де жануарлардың болуын бақылау жөніндегі шаралары қамтиды.

Бағдарлама әуеайлақтың көлемі мен күрделілік деңгейін, ӘК операцияларының саны мен сипатын көрсетеді және құстар мен өзге де жануарлардың болуының анықталған қауіп факторларын және осы факторларға байланысты тәуекелді бағалауды ескереді.

11. Бағдарламаның тиімділігін уәкілетті ұйым бақылау және қадағалау шеңберінде, сондай-ақ әуеайлақ пайдаланушысының оның ұшу қауіпсіздігін басқару жүйесі (бұдан әрі – ҰҚБЖ) шеңберінде жыл сайынғы ішкі аудиттерінің, ӘК пайдаланушылары, тәуелсіз мамандандырылған ұйымдар жүргізетін аудиттердің нәтижелері бойынша бағалайды.

Әуеайлақты пайдаланушы ӘК-нің құстармен және өзге де жануарлармен соқтығысу қаупімен байланысты ұшу қауіпсіздігі тиімділігінің көрсеткіштеріне бағалау жүргізеді, нысаналы мәндерді белгілейді және оларды қолданыстағы ҰҚБЖ шеңберінде уәкілетті ұйыммен келіседі.

Тиімділік көрсеткіштері өлшенеді - бастапқы немесе қайталама.

Бастапқы көрсеткіштер бұрын болған оқиғаларды бағалайды, мысалы, ӘК-нің саны бойынша құстар мен өзге де жануарлармен соқтығысу саны, зақымдануға әкелген немесе ұшуға әсер еткен соқтығысулардың пайызы.

Қайталама бағдарламаның тиімділік деңгейін жоғарылату немесе ұстап тұру үшін қабылданатын процестер мен шараларды өлшейді.

Қайталама көрсеткіштер нақты нәтижеге әкелетін немесе ықпал ететін жағдайларды мониторингтеу және өлшеу үшін пайдаланылады, мысалы, әуеайлақта құстар мен өзге де жануарлардың болуы, құстар мен өзге де жануарларды Байқау туралы жазбаларды жүргізудің толықтығы, ӘК-нің құстармен және өзге де жануарлармен соқтығысуы туралы есептер жүйесі.

12. Бағдарлама құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіптер сипатындағы өзгерістер кезінде (мысалы, жерді пайдаланудағы жоспарланатын өзгерістер, ӘК-нің құстармен немесе өзге де жануарлармен елеулі соқтығысу жағдайлары, құстар мен өзге де жануарлардың жаңа түрлерінің пайда болуы), бірақ жылына кемінде бір рет қайта қаралады.

13. Бағдарлама ICAO Doc 9981 PANS- Әуеайлағының II бөлігінде баяндалған ережелерге негізделеді және оны әзірлеу кезінде ICAO Doc 9137 Әуежай қызметтері жөніндегі нұсқаулықтың 3-бөлігінде ұсынылған қосымша нұсқаулық материал, уәкілетті ұйым ұсынатын нұсқаулық материал пайдаланылады.

Бағдарлама мынадай элементтерді қамтиды:

- 1) Бағдарлама құрылымының сипаттамасы;
- 2) бағдарламаға қатысатын персоналдың ұйымдық құрылымы, рөлі мен мақсаты, оның міндеттері мен жауапкершілігі;

3) бақыланатын құстар мен өзге де жануарлар туралы деректерді жинау, тіркеу және беру, ӘК құстармен және өзге де жануарлармен соқтығысу жағдайлары, қалдықтарды сәйкестендіру, деректерді талдау рәсімдері;

4) құстар мен өзге де жануарлар құратын ұшу қауіпсіздігі, ӘК-нің құстармен және өзге де жануарлармен соқтығысуы саласындағы тәуекелдерді бағалау әдістемесі мен рәсімдері, олардың басымдығын ескере отырып, тәуекелдерді азайту жөніндегі іс-шараларды әзірлеуді қоса алғанда;

5) әуеайлақта және оған іргелес аумақта мекендеу ортасы мен жерді пайдалануды басқару және бақылау үшін осы деректерді талдауға негізделген рәсімдер, құралдар мен персонал әуеайлақтың ӘБН-нен 13 шақырым дейін;

6) қауіп төндіретін құстарды және өзге де жануарларды жоюға және үркіту рәсімдері, құралдары мен персоналы;

7) ішкі (әуеайлақ пайдаланушысының қызметтері) және сыртқы (ӘК пайдаланушылары, аэронавигациялық қызмет көрсетуді жеткізуші, әуеайлақта жұмыс істейтін ұйымдар, жергілікті атқарушы органдар, жер иелері, фермерлер) мүдделі тараптармен іс-қимылдарды үйлестіру рәсімдері;

8) персоналды даярлауға қатысты рәсімдер, құралдар мен ережелер;

9) қауіптілікті төмендетудің қолданылатын шараларың мониторингі және олардың тиімділігін, сондай-ақ бағдарламаның тиімділігін бағалау үшін рәсімдер мен тиімділік көрсеткіштері;

10) құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіптерге байланысты әуеайлақта және оған іргелес аумақта ұшу қауіпсіздігінің жай-күйі туралы есептер жасау.

14. Бағдарламада қызметкерлердің ұйымдық құрылымы мен міндеттері туралы толық сипаттайды:

1) бағдарламаны әзірлейді және енгізеді;

2) құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіптерді басқару жөніндегі күнделікті қызметті бақылайды, жиналған деректерді талдайды және ұшу қауіпсіздігін қамтамасыз ету тәуекелдеріне бағалау жүргізеді;

3) қауіп төндіретін құстар мен өзге де жануарларды жояды және/немесе қорқытады;

4) әуеайлақтың және оған іргелес аумақтың белгілі бір учаскелерінің тартымдылығын азайту үшін мекендеу ортасын бақылауды жүзеге асырады.

15. Әуеайлақтың мөлшеріне, күрделілік деңгейіне, ӘК операцияларының саны мен сипатына, әуеайлақтағы және іргелес аумақтағы орнитологиялық жағдайға байланысты әуеайлақты пайдаланушы құстар мен өзге де жануарларды бақылау жөніндегі жеке қызметті ұйымдастырады.

Әуеайлақ пайдаланушысының құрылымында құстарды және өзге де жануарларды бақылау жөніндегі штаттық мамандарды қамтитын құстарды және өзге де жануарларды бақылау қызметі болған кезде осы қызметтің басшысы бағдарламаны іске асыруды және күнделікті бақылауды (үйлестіруді) жүзеге асырады.

Құстарды және өзге де жануарларды бақылау жөніндегі қызмет болмаған жағдайда бағдарламаны іске асыруды және күнделікті бақылауды (үйлестіруді) құстар мен өзге де жануарларды бақылау жөніндегі штаттық маман орындайды.

16. Бағдарламаны іске асыру шеңберінде құстар мен өзге де жануарларды бақылау жөніндегі штаттық маман:

1) ұшу қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін Бағдарламаның іс-шараларын жалпы ұйымдастыруды және үйлестіруді;

2) құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіп мәселелері бойынша әуеайлақ қызметтері арасындағы өзара іс-қимылды ұйымдастыруды;

3) әуеайлақта және оған іргелес аумақта құстар мен өзге де жануарлардың қызметін бақылауды;

4) құстар мен өзге де жануарларды жоюды және / немесе үркітуді;

5) ӘК құстармен және өзге де жануарлармен соқтығысу жағдайлары бойынша әуеайлақта және іргелес аумақта тіркелген құстар мен өзге де жануарлар бойынша деректерді жинауды және талдауды, тәуекелдерге бағалау жүргізуді, оларды төмендету жөніндегі іс-шараларды әзірлеуді, қабылданған шаралардың нәтижелерін тіркеуді және олардың тиімділігіне бағалау жүргізуді;

6) құстар мен өзге де жануарларды жою және / немесе үркіту жөніндегі іс-шараларды әзірлеуді;

7) құстар мен өзге де жануарлар үшін әуеайлақ аймақтарының тартымдылығын төмендету жөніндегі іс-шараларды әзірлеу;

8) күнтізбелік жылдың қорытындысы бойынша бағдарламаның тиімділігін талдауды;

9) әуеайлақ пайдаланушысының тиісті бөлімшелерінің басшыларына және әуеайлақ диспетчерлік пунктiнiң диспетчерлерiне әуеайлақтағы және оған iргелес аумақтағы құстар мен өзге де жануарлардан орнитологиялық жағдай және қауiптiлiк туралы ақпарат берудi;

10) әуеайлақ пайдаланушысының қызметкерлерiмен, әуе қозғалысы органының диспетчерлерiмен көктемгi-жазғы және күзгi-қысқы кезеңдерде авиациялық орнитология бойынша сабақтар мен кеңес берудi;

11) бағдарламаны әзірлеуге және енгізуге жауапты аға басшыға есептер дайындауды;

12) уәкілетті ұйымға ӘК құстармен және өзге де жануарлармен соқтығысу жағдайлары туралы хабарлауды;

13) мүдделі тараптармен және сыртқы ұйымдармен үйлестіруді қамтамасыз етеді.

17. Құстарды және өзге де жануарларды бақылаудың практикалық іс-шараларды орындауға әуеайлақты пайдаланушысының басшысы әуеайлақ қызметінің (бұдан әрі – ӘК), авиациялық қауіпсіздік қызметінің (бұдан әрі - АҚК), ұшу қауіпсіздігі жөніндегі инспекторлардың (бұдан әрі – ҰҚЖИ), ұшуларды іздестіру авариялық-құтқару

қамтамасыз ету қызметінің (бұдан әрі-ҰІҚК) қызметкерлерін және басқа да қызметкерлерді тартады.

18. Әуеайлақты пайдаланушы бағдарламаны әзірлеуге, іске асыруға және оның тиімділігіне жауапты, сондай-ақ әуеайлақтағы құстар мен өзге де жануарларды бақылауға қатысатын қызметкерлердің тиісті біліктілігін қамтамасыз етеді.

19. Қазақстан Республикасы Көлік және коммуникация министрінің 2013 жылғы 28 қыркүйектегі № 764 бұйрығымен бекітілген Ұшу қауіпсіздігін қамтамасыз етуге қатысатын авиация персоналын кәсіптік даярлаудың үлгілік бағдарламаларына сәйкес Әуеайлақта және оған іргелес аумақта азаматтық ӘК ұшуы үшін құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіптерді басқару жөніндегі қызметті жүзеге асыратын персонал (құстар мен өзге де жануарларды бақылау жөніндегі аға басшы, үйлестіруші, штаттық маман) азаматтық авиация саласындағы уәкілетті ұйым мақұлдаған авиациялық оқу орталықтарында кемінде екі жылда бір рет бастапқы және қайта оқытудан өтеді (Нормативтік құқықтық актілерді мемлекеттік тіркеу тізілімінде № 8785 болып тіркелген).

Әуеайлақты пайдаланушы дербес жұмысқа жіберер алдында және жыл сайынғы негізде құстар мен жабайы жануарларды бақылауға қатысатын мамандар мен қызметкерлерді мынадай мәселелер бойынша оқытуды қамтамасыз етеді:

1) әуеайлақтың бақыланатын аймағында көлік құралын жүргізу ережесі мен практикасы;

2) әуеайлақтың бақыланатын аймағында жаяу жүру орын ауыстыру;

3) әуеайлақ сызбасы;

4) әуеайлақтың жұмыс алаңында радиобайланыс жүргізу ережесі және практикасы;

5) әуеайлақтағы белгілер мен таңбалау;

б) радионавигациялық құралдардың әрекет ету ауданында орын ауыстыруын шектеу;

7) әуеайлақтағы қауіпсіздік талаптары;

8) ҰҚЖ-ға рұқсатсыз шығу мәселелері бойынша дайындық;

9) әуеайлақта шектеулі көріну жағдайында жұмыс рәсімдері.

Әуеайлақты пайдаланушы құстар мен жабайы жануарларды бақылау жөніндегі мамандарды даярлауды растайтын жазбалардың болуын, сақталуын қамтамасыз етеді.

20. Жылдың көктемгі және күзгі кезеңдері алдында құстар мен өзге де жануарларды бақылау жөніндегі штаттық маман осы Қағидалардың 17-тармағында аталған ӘҚҚ диспетчерлері мен әуеайлақты пайдаланушысының басқа да қызметкерлері үшін сабақтар өткізеді.

21. Сабақтар әуеайлақ пайдаланушысының басшысы бекітетін бағдарлама негізінде өткізіледі.

Сабақтарда мынадай сұрақтар зерттеледі:

1) құстар мен өзге де жануарларды бақылау жөніндегі қызметті жүзеге асыруды регламенттейтін әуеайлақты пайдаланушының халықаралық, ұлттық қағидалары мен рәсімдері;

2) орнитологиялық жағдайдың ерекшеліктері, әуеайлақ ауданында жылдың әртүрлі мезгілінде жануарлардың болуы (ӘК ұшуына қауіп төндіретін құстардың түрлік құрамы, жиналу орындары және ұшудың негізгі бағыттары). Құстар мен өзге де жануарлардың соқтығысу қаупін бағалауға сәйкес ең қауіпті түрлері;

3) қорғалатын құстар мен жануарлар, тиісті нормативтік талаптар мен саясат;

4) осы әуеайлақта жыл мезгілдері, тәулік кезеңдері, биіктіктер бойынша ӘК құстармен және жануарлармен соқтығысу жағдайларын бөлу;

5) әуеайлақты пайдаланушының құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіптерді басқару жөніндегі бағдарламасы;

6) әуеайлақ ауданындағы орнитологиялық жағдайды көзбен шолып және радиолокациялық бақылау;

7) әуеайлақта және оған іргелес аумақта құстардың және өзге де жануарлардың шоғырлануына ықпал ететін жағдайларды басқару;

8) ұшудағы экипаждардың ӘК құстар және өзге де жануарлармен соқтығысу ықтималдығы мен қаупін азайту жөніндегі іс-қимылдары;

9) әуе кемелерінің құстармен соқтығысуының салдары (материалдық залал, ұшудағы қауіпті жағдайлар).

10) құстармен және өзге де жануарлармен соқтығысқаннан кейін қалдықтарды жинау рәсімдері, оларды сәйкестендіру және тиісті баяндамалар ұсыну;

11) ӘК құстар мен жануарлармен соқтығысу жағдайлары туралы баяндамалар ұсыну рәсімдері.

22. Әуеайлақты пайдаланушы әуеайлақтың бақыланатын аймағы шегінде қызметін жүзеге асыратын, құстар мен өзге де жануарларды тікелей бақылауға байланысты емес барлық персоналды оқыту бағдарламаларында мынадай тақырыптардың болуын қамтамасыз етеді:

1) әуеайлақтағы құстар мен өзге де жануарларды тартатын жағдайлар, мұндай жағдайларды болдырмаудың маңыздылығы;

2) әуеайлақта құстар мен өзге де жануарларды тартатын бөгде заттарды алып тастау немесе осындай заттар туралы хабарламалар ұсыну;

3) әуеайлақта құстармен және өзге де жануарлармен байланысты кез келген оқиғалар, табылған сүйектер немесе құстарды және (немесе) өзге де жануарларды бақылаумен байланысты ақпарат беру тәртібін қамтиды.

23. Қазақстан Республикасында құстар мен өзге де жануарларды бақылау жөніндегі қызметті ұйымдастыру тәртібі:

1) осы Қағидалардың 3-тармағына сәйкес кеңес құру;

2) құстар мен өзге де жануарлар тудыратын мәселелер бойынша әуежай комитетін құру;

3) осы Қағидалардың 15-тармағына сәйкес Бағдарламаның жауапты аға басшысын, үйлестірушісін тағайындау;

4) қызмет құру, құстар мен өзге де жануарларды бақылау жөніндегі штаттық мамандарды тағайындау;

5) құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіптерді басқаруға қатысатын персоналды оқыту;

6) ӘК-нің құстармен және өзге де жануарлармен соқтығысу қаупін бағалау және қауіптілігін анықтау үшін, оның ішінде жаңа әуеайлақтарды жобалау кезінде әуеайлақта және оның маңында мерзімді тексерулерді орындау;

7) азаматтық авиация саласындағы уәкілетті ұйымға және ИКАО-ға ӘК құстармен мен өзге де жануарлармен соқтығысу жағдайлары бойынша ақпарат беру;

8) құстармен және өзге де жануарлармен шартталған әуеайлақтағы ҚР азаматтық авиациясындағы ұшу қауіпсіздігінің жай-күйі бойынша есептер;

9) құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіптілікті төмендетуге бағытталған нормативтік құқықтық актілерге шаралар, рәсімдер, толықтырулар әзірлеу;

10) әуеайлақ пайдаланушылардың әуеайлақта және оған іргелес аумақта азаматтық ӘК ұшуы үшін бағдарлама әзірлеу, тиісті құжаттаманы жүргізу, бағдарламалардың тиімділігін бағалау;

11) азаматтық авиация саласындағы уәкілетті ұйымға ведомстволық бағынысты мемлекеттік кәсіпорын болып табылатын әуеайлақ пайдаланушысының, ӘК пайдаланушыларының, аэронавигациялық қызмет көрсетуді берушінің және басқа да мемлекеттік органдардың, ұйымдардың, жер иеленушілердің, фермерлердің құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіптерді тиімді басқару үшін, азаматтық ӘК әуеайлақта және оған іргелес аумақта ұшуы үшін қызметтерінің өзара іс-қимылы.

24. Әуеайлақты пайдаланушы құстар мен өзге де жануарлар тудыратын мәселелер жөніндегі әуежай комитетін (бұдан әрі – Әуежай комитеті) құрады.

Әуежай комитетінің құрамына бағдарламаның әзірленуі мен тиімділігіне жауапты аға басшы, бағдарлама үйлестірушісі, құстар мен өзге де жануарларды бақылау жөніндегі штаттық маман, ӘК, ҰІҚК, АҚК, өндірістік-диспетчерлік қызметтің (бұдан әрі – ӨДК), ҰҚЖИ өкілдері, сондай-ақ әуеайлақтық әуе қозғалысына қызмет көрсету органының (бұдан әрі – ӘҚК), ӘК пайдаланушыларының өкілдері.

25. Әуежай комитеті әуеайлақта және іргелес аумақта құстар мен өзге де жануарлардың соқтығысуы мен мінез-құлқын бақылау жағдайлары туралы жиналған деректерді және ақпаратты қарайды, құстар мен өзге де жануарлар тудыратын тәуекелдерді талдайды және құстар мен өзге де жануарларға байланысты мәселелердің салдарын азайту мақсатында үрдістерді қадағалайды, бағдарламаның тиімділігін және оны қайта қарау қажеттігін бағалайды.

26. Әуеайлақты пайдаланушы әуеайлақта және оның маңында ӘБН кемінде үш жылда бір рет 13 шақырым радиуста құстар мен өзге де жануарлардың мінез-құлқына мерзімді тексерулер жүргізуді қамтамасыз етеді.

Құстар мен өзге де жануарларға қауіп төндіретін санның көбеюіне қарай зерттеулер ақпарат жинау және қауіптерді уақтылы анықтау және оларды азайту бойынша шаралар қабылдау үшін жиі жүргізіледі.

Құстар мен өзге де жануарлардың мінез-құлқына зерттеу жүргізу кезінде толық жыл қамтылады, маусымдық өзгерістер ескеріледі және күннің нақты уақыты көрсетіледі.

Зерттеу шеңберінде мыналар анықталады:

Жем-шөп көздері, құстар мен өзге де жануарларды әуеайлақ аумағына және оған іргелес аумаққа тартатын су айдындары мен паналардың болуы;

өзге де жануарлар мен құстардың түрлері, олардың өмір сүру салты, құстардың қоныс аудару кезеңдері мен бағыттары, мекендеу орындары, популяциядың саны;

ӘК құстармен және өзге де жануарлармен соқтығысу жағдайлары;

Жабайы табиғатты бақылаудың тиімді әрекеттері және олардың басымдылығы.

Зерттеу материалдарында сондай-ақ ұшу-қону операцияларының саны, ҰҚЖ пайдаланатын және құстар мен өзге де жануарларды бақылау жөніндегі мамандар орындайтын бақылаулар негізінде құстар мен өзге де жануарлардың мінез-құлқы көрсетіледі.

Зерттеу жүргізу кезінде алдыңғы тексерулер барысында алынған зерттеу деректерін салыстыру негізінде үрдістерге талдау жүргізіледі.

Іріктеу әдістері дәйекті, жүйелі және уақыт бойынша деректерді салыстыру үшін оңай жаңғыртылатын болып табылады.

Іріктеудің мұндай әдістері әуеайлақты пайдаланушының құстар мен өзге де жануарларды күн сайынғы бақылау деректерінің нәтижелерімен сәйкес келеді.

Тексерулерді құстар мен өзге де жануарлармен жұмыс істеу бойынша қажетті білімі мен тәжірибесі бар мамандар жүргізеді.

27. Құстарды және өзге де жануарларды бақылау жөніндегі штаттық мамандар патрульдеуді жүзеге асыру кезінде құстарға және өзге де жануарларға көзбен шолып бақылау жүргізеді және осы Қағидаларға 1-қосымшада келтірілген нысан бойынша кемінде 30 минут аралықпен әуеайлақта құстар мен өзге де жануарлардың байқалатын қызметін тіркеу журналына жазбаларды орындайды.

Журналдағы бақылаулар мен жазбалар негізінде құстар мен өзге де жануарлардың қолайлы басым болу аймақтары анықталады, құстар мен өзге де жануарларға қауіп төндіретін табылған түрлердің болу жиілігі, әуеайлақ карталары пайдаланылады.

28. ӘК-нің құстармен және жануарлармен соқтығысуының барлық жағдайларын әуеайлақты пайдаланушы ӘК пайдаланушыларынан, әуежайдың жерүсті қызметтері

қызметкерлерінен, ӘҚК органынан (экипаждардың баяндамалары бойынша) және басқа да мүдделі субъектілерден алынған ақпарат негізінде тіркейді.

ӘК пайдаланушылары осы Қағидаларға 2-қосымшаға сәйкес әуеайлақты пайдаланушыға ұсынылатын ақпараттың толықтығы мен сапасын қамтамасыз етеді.

ӘК-нің құстармен және өзге де жануарлармен соқтығысуы туралы хабарламаны әуеайлақты пайдаланушы осы Қағидаларға 2-қосымшаға сәйкес нысан бойынша уәкілетті ұйымға жібереді.

Әуеайлақты пайдаланушы әуеайлақта жұмыс істейтін ұйымдармен бірлесіп, ӘК-нің құстармен және өзге де жануарлармен соқтығысуы туралы деректерді ұсыну рәсімдерін айқындайды.

Бұл рәсімдерді әуеайлақты пайдаланушы бағдарламада құжаттайды және барлық мүдделі тараптарға жеткізіледі.

Үйлестіруші (құстарды және өзге де жануарларды бақылау жөніндегі штаттық маман) осы Қағидаларға 3-қосымшаға сәйкес нысан бойынша ӘК-нің құстармен және өзге де жануарлармен соқтығысу жағдайларын тіркеу журналын толтырады.

Уәкілетті ұйым есептерді тәуекелдерді басқарудың ақпараттық жүйесінде тіркейді, құстар мен жануарлар тудыратын қауіптерді азайту шараларының тиімділігін бағалау кезінде талдауды орындайды және қолданады, құстармен және өзге де жануарлармен ӘК соқтығысуы туралы деректерді ИКАО-ға құстармен соқтығысу туралы ақпарат жүйесінің (IBIS) дерекқорына енгізу үшін жібереді.

Деректерді талдау үшін ӘК-нің құспен және өзге де жануармен соқтығысқан ұшу кезеңі мен биіктігі көрсетіледі.

ӘК пайдаланушысы әуеайлақты пайдаланушысына ӘК құстар мен өзге де жануарлардың соқтығысуының барлық жағдайлары туралы ақпарат жібереді:

қонуға кіру кезінде жер деңгейінен 60 метр (200 фут) биіктікте;

биіктікті алу кезінде 150 метрге (500 фут) дейін биіктікте;

тұрақ, рульдеу, ұшу кезіндегі екпін алу кезеңдері немесе қонғаннан кейінгі жүріс кезінде.

Қону кезінде 300 метр (1000 фут) - 60 метр (200 фут) биіктікте немесе биіктікке көтерілу кезінде 150 метр (500 фут) - 450 метр (1500 фут) биіктікте құстардың соқтығысуы әуеайлаққа іргелес аумаққа жатады, сондықтан талдау үшін әуеайлақ пайдаланушысына ақпарат беру ұсынылады.

Әуеайлаққа іргелес аумақта әуеайлақты пайдаланушы құстар мен жануарларды тартатын объектілерді салу мәселелері, жерді пайдалану тәртібі бойынша мемлекеттік органдармен және жер учаскелерінің меншік иелерімен бақылауды және өзара іс-қимылды қамтамасыз етеді.

ӘК-нің құстармен соқтығысуының барлық басқа жағдайларын ӘК пайдаланушысы әуеайлақ пайдаланушысын хабардар етпей тіркейді және уәкілетті ұйымға хабарланады

ӘК құстармен және өзге де жануарлармен соқтығысуының барлық жағдайлары былайша жіктеледі:

- 1) ӘК құспен немесе жануармен соқтығысуының расталған жағдайы;
- 2) ӘК құспен немесе жануармен соқтығысуының болжамды жағдайы;
- 3) соқтығысудың алғышарты;
- 4) соқтығысуға жатпайды.

ӘК құспен немесе өзге де жануарлармен соқтығысуының расталған жағдайларына мыналар жатады:

экипаж ӘК-нің құстар мен өзге де жануарлармен соқтығысуынан пайда болған тән иісті анық көрді, естіді немесе сезінді;

ұшу жолағында құстардың немесе өзге де жануарлардың қалдықтары ұшақпен соқтығысудан басқа айқын себептерсіз табылды;

техникалық персонал ӘК қарау кезінде ӘК-нің құстармен немесе өзге де жануарлармен (қан, қауырсын, қалдықтар) соқтығысуының дәлелдерін тапты.

ӘК құспен немесе өзге де жануарлармен соқтығысуының болжамды жағдайы экипаждың соқтығысу дыбысын естігенін, құстарды бақылағанын білдіреді.

Егер экипаж ӘК-ні құстармен соқтығысудан жалтару жөніндегі іс-қимылдарды қабылдаған болса, онда бұл оқиға соқтығысудың алғышарты ретінде жіктеледі.

29. Әуеайлақтарды пайдаланушылар қолданыстағы ҰҚБЖ шеңберінде және жиналған деректер негізінде ӘК-нің құстармен және өзге де жануарлармен соқтығысу қаупін бағалауды жүргізеді және алынған нәтижелерді құстар мен өзге де жануарлардан қорғау шараларын нақтылау және олардың тиімділігін бақылау үшін пайдаланады. Тәуекелді бағалау мерзімді негізде нақтыланады және қайталанады.

Тәуекелді бағалау жүргізу кезінде соқтығысу ықтималдығы әр түрмен соқтығысу туралы баяндамалар, әртүрлі түрлердің болуы, олардың саны туралы ақпарат негізінде анықталады, сондай-ақ әр түрмен соқтығысу нәтижесінде ӘК зақымдану салмақтылығы анықталады.

Тәуекел құстың немесе басқа жануардың әрбір түріне қатысты белгіленеді.

Тәуекелдерді азайту жөніндегі шараларды әзірлеу мақсатында әуеайлақты пайдаланушы құстар мен өзге де жануарлардың қауіпті болуының әрбір факторының себептерін (тартушы факторларды, көші-қон маршруттарын) сәйкестендіреді.

Жүргізілген тәуекелді бағалау негізінде әуеайлақты пайдаланушы ең алдымен соқтығысудың ең жоғары жиілігімен (ықтималдығымен) сипатталатын және ӘК-ге неғұрлым елеулі (айтарлықтай) зақым келтіретін түрлері үшін құстар мен өзге де жануарлардан қорғау шараларын әзірлейді және іске асырады.

30. Үйлестіруші (құстар мен өзге де жануарларды бақылау жөніндегі штаттық маман) жыл басында құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіптерге талдау жүргізеді, оған (қолда бар ақпаратқа байланысты):

1) әуеайлақты және оған іргелес аумақты орындалған зерттеу нәтижелері бойынша, құстар жыл бойы орындалатын көзбен шолып бақылау нәтижелері бойынша, құстардың жиналуы мен ұшып өту кезеңдерін, орындары мен себептері бойынша нақтылау;

2) ӘК-нің құстармен және өзге де жануарлармен соқтығысуының неғұрлым жиі қайталанатын мән-жайларын анықтау (авиакомпанияның атауы, ӘК түрі, ӘК ұшу биіктігі мен жылдамдығы, соқтығысу орны мен уақыты, құстардың/жануарлардың түрі, тәулік және жыл уақыты, ауа райы жағдайлары және басқа жағдайлар);

3) соқтығысудың салдарын анықтау (әк зақымдануының саны мен сипаты, жөндеуге, тоқтап қалуға, кідіртуге, үзілген ұшып көтерілуге және әк мәжбүрлі қонуына байланысты материалдық залал);

4) ӘК-нің құстармен және өзге де жануарлармен соқтығысу соқтығысу ықтималдығының төмендету шараларын орындау жөніндегі қызметтер мен бөлімшелердің қызметін талдау;

5) бағдарламаның тиімділігін бағалау нәтижелері;

6) тиімділік көрсеткіштерінің мәндері және құстар мен өзге де жануарлардан қауіп-қатерлер бөлігінде ұшу қауіпсіздігінің қойылған нысаналы деңгейлеріне қол жеткізу.

Құстардың жиналуы мен ұшуы және өзге де жануарлардың болуы, сондай-ақ олардың себептері туралы талданатын уақыт кезеңінде алынған барлық мәліметтер тиісті карталарға-сызбаларға, диаграммаларға, тізім мен кестелерге енгізіледі.

Алынған ақпаратты талдау және тәуекелдерді жүргізілген бағалау негізінде әуеайлақты пайдаланушы қажет болған жағдайда құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіпті азайтудың қосымша шараларын әзірлейді немесе олардың тиімділігін қамтамасыз ету мақсатында қолданыстағы шараларды қайта қарайды.

31. Алынған ақпаратты талдау және тәуекелдерді бағалау негізінде әуеайлақты пайдаланушы қажет болған жағдайда құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіпті азайтудың қосымша шараларын әзірлейді немесе олардың тиімділігін қамтамасыз ету мақсатында қолданыстағы шараларды қайта қарайды, бағдарламаға тиісті түзетулер енгізеді, құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіптерге байланысты әуеайлақта және іргелес аумақта ұшу қауіпсіздігінің жай-күйі туралы есеп жасайды.

32. Уәкілетті ұйым күнтізбелік жыл ішінде ӘК-нің құстармен және өзге де жануарлармен соқтығысуы туралы алынған хабарламалар, құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіптерге байланысты әуеайлақта және оған іргелес аумақта ұшу қауіпсіздігінің жай-күйі туралы жыл сайынғы есептер негізінде, сондай-ақ тексеру нәтижелері бойынша Қазақстан Республикасы Азаматтық авиациясының ұшу қауіпсіздігінің құрылатын қауіптерге байланысты жай-күйінің жиынтық есебін дайындайды және азаматтық авиация ұйымдарына танысу және жұмыста қолдану үшін жібереді.

33. Әуеайлақты пайдаланушы құстар мен өзге де жануарлардың қауіпті болуы туралы ақпарат алмасу және ұсыну үшін коммуникация түрлерін айқындайды.

Құстар мен өзге де жануарларды бақылау жөніндегі маман ӘҚҚ органының диспетчерімен өзара іс-қимыл жасайды, оның ішінде құстар мен өзге де жануарларды үркіту және жою жөніндегі шаралар ӘК операцияларына әсер етпеуі үшін маневр жасау алаңында және ұшу алаңының басқа учаскелерінде өз іс-қимылдарын үйлестіреді.

Әуеайлақтың ӘҚҚ органы құстар мен өзге де жануарларды бақылау жөніндегі мамандар мен ұшқыштар арасындағы байланыстың буыны болып табылады.

ӘҚҚ әуеайлақ органының диспетчері ұшқыштарға құстар мен өзге де жануарларды бақылау жөніндегі персоналдан құстар мен өзге де жануарлардың қызметіне, әуеайлақта немесе оның маңында алынған бақылаулардың ең соңғы деректерін береді.

Құстар мен өзге де жануарларды бақылау жөніндегі маман ұзақ уақыт бойы жалпы сипаттағы ескертулерді қолданбайды. "Құстардың жеке ұшулары" сияқты жалпы сипаттағы ескертулер ұшқыштар үшін аз ақпарат болып табылады және егер ақпарат барынша нақты деректермен жаңартылмаса, олар еленбей қалады.

Құстардың немесе өзге де жануарлардың бар екендігі туралы хабарламаларды беру кезінде радиотелефондық және стандартты фразеологизмдерді дұрыс пайдалана отырып, нақты әуеайлақта белгіленген рәсімдер пайдаланылады. Олардың хабарламалары барынша нақты деректерді қамтиды:

- 1) Браво рульдеу жолының солтүстігіндегі шөптегі үлкен құстар тобы;
- 2) ҰҚЖ 17 және Чарли рульдеу жолының жанындағы ит.
- 3) Назар аударыңыз, Альфа рульдеу жолының жанында ҰҚЖ 27 солтүстігінде көгершіндердің үлкен тобы;

Құстар мен өзге де жануарлар ұшу қауіпсіздігіне қатер төндірмеген соң, құстар мен өзге де жануарларды бақылау жөніндегі маман бұл туралы ӘҚҚ органның диспетчеріне хабарлайды.

Әуеайлақта және оның ауданында ұшу қауіпсіздігіне жоғары қатер төндіретін құстардың немесе өзге де жануарлардың болуы (мысалы, құстардың күзгі-көктемгі көшіп-қону кезеңдері, ірі құстар отарын табындарының тәуліктік ұшуы, ірі құстар мен өзге де жануарлардың ұшу жолағында болуы) анықталған кезде құстарды және өзге де жануарларды бақылау жөніндегі маман ӘҚҚ органының диспетчеріне әуеайлақтағы күрделі орнитологиялық жағдай және қауіпті жағдайлар жойылғанға дейін құстар мен өзге де жануарлардан болатын қауіп салдарынан ҰҚЖ пайдалануды тоқтата тұру қажеттілігі хабарлайды.

34. Әуеайлақта немесе әуеайлақ ауданында құстар немесе жануарлар шоғырлары пайда болған кезде, ӘҚҚ әуеайлақ орган диспетчері құстар мен өзге де жануарларды бақылау жөніндегі штаттық маманға немесе АҚҚ, ӘҚ қызметкерлеріне құстар мен өзге де жануарларды үркіту және/немесе жою жөнінде шұғыл шаралар қабылдау үшін тиісті

ақпаратты береді, және қажет болған жағдайда олардың маневр жасау алаңына кіруін қамтамасыз етеді, ӘК экипаждарына әуеайлақта құстар мен өзге де жануарлардың болуы туралы ескертеді.

35. ӘК-нің құстармен және өзге де жануарлармен соқтығысуының барлық жағдайлары, құстар мен өзге де жануарларды байқау немесе олардың әуеайлақтың жұмыс алаңында қалдықтарының болуы туралы ӘҚК-ның әуеайлақ органына ӘҚК органы бұл ақпаратты басқа ұшқыштар мен жағдайды бағалайтын және қажетті іс-әрекеттер жасайтын құстар мен өзге де жануарларды бақылау жөніндегі мамандарға беруі мақсатында баяндайды.

Ұшу немесе қону басталғанға дейін қауіп төндіретін құстар мен өзге де жануарлар болған кезде ұшқыштар ұшуды кешіктіру немесе екінші айналымға кету туралы тиісті шешімдер қабылдайды.

ӘК пайдаланушысы ұшу экипаждарын құстар мен өзге де жануарлар тудыратын қауіп мәселелері және ӘК-нің құстармен соқтығысу тәуекелдерін азайту үшін ұшу экипаждарына қолданылуы қажет шаралар, құстар мен өзге де жануарларды байқау немесе олармен соқтығысу туралы хабарламалар беру тәртібі бойынша тиісті даярлауды қамтамасыз етеді.

3-тарау. Әуеайлақта құстар мен өзге де жануарлардың қауіпті болуын азайту жөнінде шаралар қабылдау тәртібі

36. Құстар мен өзге де жануарларды бақылау жөніндегі маман әуеайлақта байқалатын құстар мен өзге де жануарлар түрлерін сәйкестендіру дағдыларына ие және қауіп төндіретін құстар мен өзге де жануарларды үркіту мен жоюдың барабар шараларын қолдану үшін олардың мінез-құлқын түсінеді.

Әуеайлақты пайдаланушы құстарды және өзге де жануарларды бақылау жөніндегі мамандарды құстар мен өзге де жануарлардың түрлерін анықтау үшін анықтамалық материалдармен қамтамасыз етеді.

Әуеайлақты пайдаланушы құстар мен өзге де жануарларды жою және үркіту үшін құстарды және өзге де жануарларды бақылау жөніндегі мамандарды құралдармен қамтамасыз етеді және оларды қажетті жеке қорғану құралдарын қоса алғанда, осы құралдарды тиімді және қауіпсіз қолдануға үйретуді қамтамасыз етеді.

Үркітудің немесе жоюдың мақсаты әуеайлақ аумағындағы құстар мен өзге де жануарларды ерікті түрде үркіту емес, ұшу қауіпсіздігі үшін бақыланатын орын ауыстыруды және оларды жоғары қауіпті аймақтардан шығаруды қамтамасыз ету болып табылады.

37. Әуеайлақта құстар мен өзге де жануарлардың қауіпті болуын азайтуға бағытталған бағдарламаның негізгі іс-шаралары қауіпті тудыратын құстар мен өзге де жануарлардың болуын тексеру үшін бақыланатын аймақтарда патрульдеу болып табылады.

ҰҚЖ-да, қонуға кіру немесе ұшу немесе осы аймақтардың қиылысу аймақтарында құстар мен өзге де жануарлардың болуы ұшу қауіпсіздігіне жоғары қауіп төндіретіндіктен, патрульдеу кезінде мұндай аймақтарда құстар мен өзге де жануарлардың болуына жол бермеу, оларды осы аймақтардан алып тастау немесе профилактикалық үркітуді орындау үшін шаралар қабылданады.

Патрульдеуді құстар мен өзге де табиғатты бақылау мамандары жүзеге асырады. Патрульдеуге АҚҚ және ӘК қызметкерлері де тартылады. ҰҚЖ және қонуға кіру немесе ұшу аймақтарын патрульдеу ұшу-қону операциялары басталғанға дейін 15 минуттан кешіктірілмей жүргізіледі. ҰҚЖ-да ұшу-қону операциялары кезінде құстар мен өзге де жануарларды бақылау жөніндегі персонал ӘК қонуға кіру немесе ұшу аймақтарының жанында орналасады.

Патрульдеуді орындау үшін құстар мен өзге де жануарларды бақылау жөніндегі мамандар тиісті көлікпен, бинокльдермен және тіркеуге арналған құралдармен (блокноттар, планшеттер, диктофондар) қамтамасыз етіледі.

Құстар мен өзге де табиғатты бақылау мамандары пиротехникалық үркіту құралдарын, қажет болған жағдайда, өлім әдістерін (атыс қаруын) қолдана отырып қолданады.

38. ӘКҚ әуеайлақ органының диспетчері құстар мен өзге де жануарларды бақылау жөніндегі маманға құстар мен өзге де жануарлардың байқалған жерлері туралы хабарлайды.

Құстар мен өзге де табиғатты бақылау жөніндегі маман, қажет болған жағдайда әуежайдың АҚҚ қызметкерлері құстардың жиналуы немесе жануардың бар екендігі туралы хабарлама алып, барлығына ықтимал қауіп төндіретін құстар немесе өзге де жануарлар табылған әуеайлақтың учаскесіне дереу барады.

Мылтықтар, пиротехникалық құралдар, жарық сигналды зымыран тасығыш және басқа да құралдар арқылы құстар мен өзге де жануарлар ӘК қозғалысына қауіп төндірмейтін сәтке дейін әуеайлақ аумағынан құстар мен өзге де жануарларды үркіту және жою жөніндегі іс-қимылдарды жүргізеді.

39. Құстар мен өзге де табиғатты бақылау жөніндегі мамандар ұшу-қону жолағында және оның жанында табылған құстардың қалдықтарын, оның ішінде құстың түрін анықтау үшін құлатылған ӘК жинайды.

Әк пайдаланушысы құстармен немесе өзге де жануарлармен соқтығысқаннан кейін ӘК-де табылған биоматериалдың қапсырмаларын жинауды қамтамасыз етеді.

Әуеайлақ пайдаланушы, ӘК пайдаланушысы, егер басқа әдіспен анықтау мүмкін болмаса, олардың түрлерін анықтау үшін соқтығысқаннан кейін құстар мен өзге де жануарлардың қалдықтарын, сондай-ақ дезоксирибонуклеин қышқылына (ДНК) талдау жүргізу үшін қалған биоматериалды жинау, өңдеу және сәйкестендіру рәсімдерін әзірлейді.

40. Әуеайлақ пайдаланушысы өз Бағдарламасы аясында құстар мен өзге де жануарларды үркіту мен жоюдың әртүрлі әдістерін жүзеге асырады.

Әуеайлақта құстар мен өзге де жануарларды бақылау жөніндегі мамандар пайдаланатын жабдық әуеайлақтың қоршаған ортасының ерекшеліктері мен ондағы түрлер ескеріле отырып таңдалады.

41. Үркіту және аулау әдістерін, техникалық құралдарын, олардың саны мен әуеайлаққа орналастыру тәртібін таңдауды құстар мен өзге де жануарларды бақылау жөніндегі мамандар қамтамасыз етеді және әуеайлақты және әуеайлаққа іргелес аумақты бақылау, талдау, зерттеу нәтижелеріне, әуеайлақтың ерекшелігіне негізделеді.

Құстар мен өзге де жануарларды үркіту бойынша ең көп күш-жігер ұшу жолағында және оған іргелес қону және ұшу аймақтарында жұмсалады.

42. Құстар мен өзге де жануарларды үркіту және жою әдістері мынадай топтарға бөлінеді: дыбысты үркіту құралдары, көзбен шолып үркіту құралдары, химиялық үркіту құралдары, аулау және орнын ауыстыру шаралары, өлім шаралары.

43. Дыбысты үркіту құралдарына пиротехникалық құралдар, биоакустикалық қондырғылар, электрондық шу жүйелері жатады. Пиротехникалық құралдарды үркітудің басқа әдістерімен және өлім әдістерін шектеулі қолданумен (мылтықтан ату) ұштастыра қолдану әуеайлақ аумағынан құстарды жою үшін тиімді болып саналады.

Пиротехникалық оқтарды қолдану тиімділігі қайталама мақта және құстардың қозғалыс бағытын бақылау үшін тұтану шығаратын трассалаушы зарядтардың көмегімен артады.

44. Апат айқайлары қауіпті жыртқыштар болған кезде құстардың жекелеген түрлерімен шығарылатын айқайдың бірегей түрін білдіреді. Апат айқайлары құстардың нақты түріне бағытталған, ал аралас табындар үшін басым түрдің айқасы қолданылады.

Апат айқайларын елестетуге арналған жабдықты қолмен пайдалану керек, өйткені автоматтандыру жағдайында құстардың қозғалысын бақылаудың орнына олардың сыни әуе кеңістігіне ауысуына әкелетін үйрену әсері артады. Неғұрлым тиімділік үшін мұндай жабдықты көлік құралдарына орнату қажет.

Радиосигналды қашықтықтан беру арқылы іске қосылатын жүйелер (газ зеңбіректері, биоакустикалық жүйелер) таймердің көмегімен еркін белгіленген уақытқа негізделген жүйелермен салыстырғанда анағұрлым тиімді.

45. Адамның силуэттері немесе жыртқыштардың силуэттері, жыртқыштың көзіне еліктейтін шарлар, жалаулар және жарықты шағылыстыратын таспалар сияқты көрнекі репелленттер қысқа уақыт ішінде әсер етеді және әуеайлақта құстар мен өзге де табиғаттың болуына байланысты ұзақ мерзімді мәселелерді шешуге жарамсыз.

Құстардың кейбір түрлері жақындап келе жатқан лазер сәулесін қауіп ретінде қабылдайды және ұшып кетеді. Лазерлерді түнде, таңертең және іңірде қолданған жақсы. Бұл әдісті сақтықпен қолдану керек, өйткені лазерлер ұшқыштар немесе жердегі көлік жүргізушілері үшін қайталама қауіп тудырады.

Арнайы үйретілген иттер мен жыртқыш құстар жыртқыштың әсерін тудырады, нәтижесінде құстар мен өзге де табиғат жойылады.

46. Химиялық үркіту құралдарына құстың немесе өзге де жануардың иісі немесе дәмі сезімдеріне әсер ететін құралдар жатады.

Үркіту құралдарын ұялау орындарында, жемшөп көздерінде немесе қауіп төндіретін құстар мен өзге де жануарлар бар басқа жерлерде қолдануға болады.

Қауіпсіз және тиісті сертификаттары бар химиялық репелленттер қолданылады.

47. Қауіп төндіретін құстар мен өзге де табиғатты әуеайлақтан тыс жерде аулауға және босатуға болады. Осы мақсаттар үшін жемді немесе тұзақты қолдануға болады, бірақ жемнің әуеайлаққа құстар мен өзге де табиғаттың жаңа түрлерін тартпауын қамтамасыз ету қажет.

48. Егер тіршілік ету ортасын бақылау және үркіту құралдарын пайдалану әдістері тәуекел деңгейінің төмендеуіне әкелмесе, өлімге әкелетін әдістерді қолдану өлімге әкелмейтін агенттердің әсерін күшейтуі мүмкін. Мұндай әдістерді қауіпті жануарлардың санын азайту, ауру немесе жараланған құстарды және басқа жануарларды жою немесе жағдайды жедел бақылау үшін де қолдануға болады. Белгілі бір жағдайларда өлімге әкелетін шараларды бақыланатын аймақта өлімге әкелмейтін құралдармен жойылмаған түрлердің популяциясын жою үшін қолдануға болады.

Көктемгі-жазғы-күзгі кезеңдерде құстардың жаппай жиналуы кезінде оқ-дәрілері жеткілікті атқыштар келесі орындарға қойылады:

1) қону нүктесі, ұшу нүктесі және ӘК (ұшу жолағынан тыс);

2) рульдеу жолдарының ұшу-қону жолағына ӘҚҚ диспетчерінің "тоқтату" командасына дейін жанасу орындары.

4-тарау. Құстар мен өзге де жануарлардың шоғырлануына ықпал ететін жағдайларды болдырмау тәртібі

49. Азық-түлікке, суға, көбеюге және қауіпсіздікке деген қажеттілік құстар мен басқа жануарлардың тіршілік ету ортасын анықтайды. Осы қажеттіліктерді қанағаттандыруға мүмкіндік беретін әуеайлақтағы немесе іргелес аумақтағы жағдайлар құстар мен өзге де жануарлардың болу ықтималдығын және ӘК-мен соқтығысу ықтималдығын арттырады. Сондықтан аэродромдағы құстар мен басқа жануарлардың тіршілік ету ортасын басқару бағдарламаның негізі болып табылады.

Тіршілік ету ортасын басқару жөніндегі іс-қимылдар басталар алдында әуеайлақты пайдаланушы қауіпті құстар мен өзге де жануарлардың түрлерін және олардың нақты аймақтарда болу себептерін айқындай отырып, ұшу қауіпсіздігі саласындағы тәуекелге бағалау жүргізеді.

Ұшу қауіпсіздігі саласындағы тәуекелді бағалау жүргізілгеннен кейін қауіп төндіретін құстар мен өзге де жануарлардың мекендейтін жерлері айқындалады және осы түрлердің мекендеу ортасын басқару стратегиясы әзірленеді.

Құстар мен өзге де жануарлардың жемге, су айдындары мен баспанаға кіруін болдырмау немесе тоқтату үшін әуеайлақта мекендеу ортасы мен қоршаған ортаны өзгерту жүргізіледі.

50. Құстар мен жануарлардың шоғырлануына ықпал ететін жағдайларды жою жөніндегі барлық іс-шаралар топтарға бөлінеді:

- 1) әуеайлақ аумағында өткізілетін;
- 2) әуеайлаққа іргелес аумақта өткізіледі.

51. Әуеайлақта өткізілетін негізгі іс-шаралардың қатарына мыналар жатады:

- 1) ұяларды орналастыру, демалу және түнеу үшін құстарды тартатын ҰҚЖ маңындағы бұталардың ағаштары мен өскен жерлерін кесу;
- 2) әуеайлақта шөп жамылғысын оңтайлы биіктікке дейін шабу;
- 3) әуеайлақ құрылыстарында-ангарларда және басқа да ғимараттарда құстарды ұя салу мүмкіндігін азайту;
- 4) әуеайлақтың ылғалданған және батпақты учаскелеріндегі мелиорациялық жұмыстар, оларды дренаждау және толтыру;
- 5) ұшақ және әуеайлақ асханаларының, мейрамханалар мен әуежай асханаларының тамақ қалдықтарына кіруді тамақ қалдықтарын жабық контейнерлерде сақтау жолымен жою, қалдықтарды құстардан жабық үй-жайларда толық кәдеге жарату;
- 6) құстарды аулауға арналған тұзақтарды орнату;
- 7) әуеайлақ аумағын құстар мен өзге де жануарларды тартатын ауыл шаруашылығы дақылдары үшін пайдалануға жол бермеу;
- 8) әуеайлақ аумағында құстарды тартатын жәндіктерге қарсы химиялық өңдеу жүргізу;
- 9) құстардың ұя салатын колониялары орналасқан ағаштардың жоғарғы бұтақтарын құстардың ұя салуының басында кесу немесе су атқыштардың көмегімен ұяларды қағу;
- 10) әуеайлақта құстар мен жануарлар паналайтын орын ретінде қызмет ететін қираған немесе пайдаланылмайтын объектілерді жою.

52. Ұя салуға кедергі жасау үшін тікенек сым, шатырдың жоғарғы бөлігінде, ақпараттық белгілерде, көтергіштерде және ұя салуға және сырық салуға жарамды жерлерде орнатылатын тікенек шыбықтар сияқты құралдар қолданылады.

Әуеайлақта пайдаланылмайтын құрылыстарды (қоралар, қараусыз қалған құрылыстар мен құрылымдар, ескі қалқандар, қоршау учаскелері) сырық, баспана және ұя салу үшін пайдалануға жол бермеу үшін әуежай аумағынан алып тастау керек.

53. Қауіп төндіретін жануарлардың кіруін болдырмау үшін әуеайлақ аумағына әуеайлақтың бүкіл периметрі бойынша қоршау орнатылады. Қоршау әуеайлақ аумағына кіру үшін қоршау астындағы жануарларды қазып алмау үшін жерге қазылады.

Қақпаны жабық ұстау керек және оны үнемі тексеріп отыру керек.

54. Шөпті жерлерге көлік құралдарының кіруі шөптің зақымдануын және биіктігінің өзгеруін болдырмау үшін шектеледі.

Шөп жамылғысының зақымдануы тұрақты судың пайда болуына және құстар мен өзге де табиғатты тартатын арамшөптердің пайда болуына әкелуі мүмкін.

Құстарға немесе өзге де табиғатқа өсімдік жамылғысының тартымдылығын азайтудың перспективалық әдісі-оларды тартпайтын немесе олар үшін белгілі бір дәрежеде улы өсімдіктерді отырғызу.

Жасанды жабынды пайдалану құстарға және басқа жануарларға жем іздеуге, баспана іздеуге және шұңқырларды қазуға арналған аумақтың тартымдылығын азайтады.

55. Әуеайлақтар аумағынан барлық жеміс-жидек дақылдарын жұлып тастау тиіс.

Ағаштар ұшу-қону жолақтарынан мүмкіндігінше алыс болуы тиіс.

Егер ағаштарды жою мүмкін болмаса, астыңғы қабат жойылады. Ұя салуды болдырмау үшін ағаш шыңдары жұқарады. Ағаштар ұя салатын жерлерге немесе құстардың мекендейтін жерлеріне қаралады.

56. Әуеайлақ аумағындағы су айдындарының тартымдылығын төмендетудің ең жақсы әдісі оларды жою болып табылады: мысалы, дренаж немесе топырақпен көму жолымен.

Егер әуеайлақта дренажды арықтар болса, оларды көмілген дренаждық құбырлармен ауыстыруға болады. Жаңбырдан немесе көктемгі қар ерігеннен кейін су жиналатын жерлерді толтыру немесе заманауи дренаж жүйелерімен жабдықтау керек.

Су бұру арықтарын тазарту тұрақты негізде жүргізіледі. Бұл арықтардың беткейлерінде шөптер мен өсімдіктердің басқа түрлерін шабу керек.

Су қоймаларының тік жағалаулары сүтқоректілердің, құстардың жекелеген түрлерінің енуіне жол бермейді және шөп шабуды жеңілдетеді.

57. Әуеайлаққа іргелес аумақта құстардың шоғырлануына ықпал ететін жағдайларды жою жөніндегі іс-шараларға мыналар жатады:

1) егер құстардың жаппай жиналуына жағдай жасаса және ұшу қауіпсіздігіне қауіп төндірсе, ӘБН-ден 13 шақырым радиуста аң және мал шаруашылығы фермаларын, қасапхана (сою алаңдары), сондай-ақ кез келген басқа ауыл шаруашылығы қызметін жүзеге асыру тыйым салу;

2) ӘБН-ден 13 шақырым радиуста тамақ қалдықтарын құруды жою немесе болғызбау немесе оларды жиналған жерлерден қоқыс үйінділеріне ұшатын құстар ҰҚЖ мен оған кіреберістерді кесіп өтпейтіндей есеппен шетке көшіру;

3) ауыл шаруашылығы алқаптарын астық дақылдарымен жырту және жырту қоршаған әуеайлақ, тек түнгі уақытта;

4) әуеайлақ маңындағы мал жаюды шектеу;

5) әуеайлақ маңындағы аумақ арқылы ұшатын құстар жиналатын орын болып табылатын әуеайлақ маңындағы ұсақ су айдындарын құрғату;

Ауысымның басталу күні:		Ауысымның басталу уақыты:		Ауысым маманының Т.А.Ә . (бар болса)		Ауыстырушы маманның қолы:		
1								
2								
Ауысымның аяқталу күні:		Ауысымның аяқталу уақыты:		Ауысым маманының Т.А.Ә (бар болса)		Ауыстырушы маманның қолы:		

Қағидаларға
2-қосымша

Әуе кемесінің жануарлармен (құстармен) соқтығысуы туралы хабарлама нысаны						Тіркеу № _____		
Әуе компаниясы:		ӘК түрі: Қозғалтқыш түрі:			ӘК Тіркеу нөмірі:			
Инцидент күні: _____ / _____ / _____		Оқиғаның жергілікті уақыты: _____ сағат _____ мин.			Таң Ымырт Күн Түн		ӘК биіктігі ӘК жылдамдығы	
айы	күні	жылы						
Ұшу кезеңі		ӘК бөліктері	Соққы	Закымдану	Бұлттылық	Жауын-шашын		
Тұрақ Рульдеу Ұшу кезінде жүгіру Биіктік алу Маршрутта Төмендеу Қонуға кіру Отырғызудан кейінгі жүгіріс		РЛС антеннасының обтекательі			бұлтсыз	Тұман		
		Алдыңғы әйнек			Сирек	Жауын		
		Мұрын (жоғарыда айтылғанды қоспағанда)			Тұтас	Қар		
		Қозғалтқыш 1				Жоқ		
		Қозғалтқыш 2				Рейстің орындалуына әсері		
		Қозғалтқыш 3				Жоқ		
		Қозғалтқыш 4				Үзілген ұшу		
		Әуе бұрандасы				Жөнелту әуеайлағына қайтару		
Әуе кемесі қызметтен тыс уақыт		Қанат / тірек бұрандасы			Қозғалтқышты өшіру			
		Фюзеляж			Өзгелері (көрсетіңіз)			
		Шасси						
Шығындар сметасы		Құйрық			Пайдаланылған шамдар			
		Шамдар			Қону	Иә	Жоқ	
		Өзгелері (көрсетіңіз)			Жарқылдауық маяктар	Иә	Жоқ	
					Ұшқыш ескертілді	Иә	Жоқ	
Әуежай атауы:		Пайдаланылатын ҰҚЖ:			Егер маршрутта (жақын қала, басқа бағдар) ӘК орналасқан жері:			

Жануардың (құстың) түрі	Жануарлардың (құстардың) саны	байқалды	соқтығысу	Жануардың (құстың) мөлшері		
	1			Шағын	Орта	Үлкен
	2-10					
	11-100					
100-ден астам						

Ескертулер (закымданудың сипаттамасы және басқа да пайдалы ақпарат):

Ақпарат ұсынылды:	Ұйымдастыру:	Қолы:
Аты:		
Телефон:		Күні:
e-mail:		

Қағидаларға
3-қосымша

Әуе кемелерінің құстармен және жануарлармен соқтығысуының тізілімі

№ р/р	күні	Уақыт	Әуе кемесінің түрі, ұшақ нөмірі, рейс нөмірі, әуе компаниясы	Құстың/жануардың қалдықтары	Анықтау орны	Құстардың/жануарлардың түрі мен саны	Ұшу кезеңі (биіктік, жылдамдық, ұшу және кону):	Құстың ұшақты соққан жері	Ұшақтың зақымдануы	Экипаж туралы ақпарат	ҰҚЖ соңғы тексеру уақыты	Оқиға кезіндегі орнитологиялық жағдай, Метеорологиялық жағдай	Ұшу салдары	Аты-жөні, қолы